

Методичні рекомендації до орієнтовних планів-конспектів уроків для 6-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА»

Увазі вчителів курсів духовно-морального спрямування представлені орієнтовні плани-конспекти уроків для 6-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» (1-11 кл.).

Авторський колектив розуміє, що християнська освіта – надзвичайно складна галузь педагогіки, особливо в державній школі. В ній немає простих рішень як стосовно визначення мети, так і стосовно методології та методики досягнення поставлених цілей. Проте, спираючись на певні напрацювання, дозволяє собі визначити шляхи досягнення найголовнішої мети духовно-моральної освіти (за прот. В. Зеньковським): забезпечення «зв'язку свободи та добра» (або особистої свободи та відданості загальним цінностям). Що стосується шляхів досягнення мети духовно-моральної освіти, то чіткіше за все, на нашу думку, її окреслив К.Д. Ушинський, поставивши питання, яке і в сьогодні не втратило своєї актуальності: «Яким повинен бути зміст навчання, щоб він не зруйнував би необхідної форми будь-якого істинного переконання – не зруйнував би свободи?»

Зазначені проблеми потребують в ХХІ ст. у порівнянні з минулими часами ретельної ревізії принципів, методів і завдань навчання в умовах зміни самої якості сприйняття світу, бо вчителі, які перебувають у щоденному контакті з дітьми, часто приходять в жах від того, до якого ступеню ті принципи, які вони звикли вважати, як дещо само по собі зрозуміле – настанови, правила, стандарти та ідеали – перестали існувати для їх учнів. Ця ситуація вимагає суміщення виховання релігійного переконання з неупередженістю та критичною відкритістю розуму в сучасній соціокультурній ситуації на засадах педагогіко-розвивального підходу до християнської освіти.

Важливою умовою адаптації педагогіко-розвиваючого напрямку християнської освіти до умов сьогодні автори вважають перехід на діалогові форми навчання, під якими слід розуміти не просто більш активне використання бесіди, як дидактичного метода, але якісну зміну взаємовідносин учасників освітнього процесу, що відповідає кардинальному перенесенню центра уваги з

об'єкта та предмета вивчення на учня. Вступати в діалог з учнем означає, по-перше, віддавати йому ініціативу, стимулювати учня до постановки запитань, до інтерпретації біблійних текстів та етичних вимог, а по-друге а заклик до активної участі в інтерпретації та пошуку сенсів релігійних явищ, залучення учнів до власного духовного пошуку через таке використання ресурсів біблійної історії та християнської етики так, яке дасть змогу навести мости між мудрістю, що зберігається в них і щоденним досвідом та особистими переживаннями дітей і підлітків. Якщо ми будемо здатні дати можливість дитині подивитись на її власні переживання й досвід в їх глибині, а після цього введемо релігійні поняття в коло цього досвіду, ми не тільки допоможемо їй розвинути продуктивні релігійні уявлення, але й дамо можливість оцінити ступінь їх відповідності життєвому досвіду.

Для цього на уроках пропонується забезпечити учнів наступними можливостями:

- практикою поглибленої рефлексії над власним досвідом;
- створенням первинних зв'язків між думкою та досвідом;
- проясненням індивідуальних потреб, інтересів і запитань учнів, які мають відношення до теми уроку;
- розвитком уявлення про себе та свої почуття (любов, совість, відповідальність);
- розвитком уявлення про почуття інших;
- розвитком уявлення про те, що складає основу людських взаємин у світлі біблійної історії та християнської етики, а отже й розвитком релігійного розуміння.

Надання цих можливостей спонукає учнів на уроці:

- висловлювати власні ідеї, думки, почуття щодо опрацьованого матеріалу;
- розпізнавати специфічні риси біблійної мови та символізму через ознайомлення із:
  - а) зразками високохудожньої, поетичної і драматичної мови, кіномистецтва, засобами масової інформації (спочатку в світському, а потім в релігійному спектрі);
  - б) з контекстами (країна, життя, звичаї) вивчаємих тем;
  - г) з релігійними святами, урочистостями, богослужіннями, як із символічним виразом віри послідовників

Організація діалогу, щодо власного досвіду, переживань та уявлень пропонується з використанням в педагогічному процесі методів, прийомів і вправ, що апелюють не тільки до мислення, але і до емоційного світу дитини, та створюють проблемні ситуації ціннісного вибору через:

- ознайомленням з реалістичними та переконливими ситуаціями, уникаючи абстрактного моралізування;
- вивчення, апробації та обговорення ситуацій, які вимагають здійснення морального вибору або морального висновку;
- навчання оцінювати ситуацію, виходячи з наслідків обраного способу дії;
- отримання уявлення про необхідність керівництва тими, чи іншими принципами при прийнятті моральних рішень;
- формулювання цих принципів;
- отримання уявлення про взаємозв'язок між вірованнями, переконаннями, мотиваціями та поступками;
- прийняття мотивацій і переконань через ототожнення себе з героями ситуацій, що виявляють моральну свідомість;
- перегляду власних емоційних переживань щодо можливих висновків розумного реагування на них.

Після цього пропонується залучення учнів до унікальності ладу думки та свідомості, властивих християнському світогляду через надання можливостей:

- вивчення апробації та обговорення ситуацій, в яких християнські вірування виступають в якості реального підґрунтя людських мотивацій, переконань та вчинків;

- усвідомлення того, що релігійні вірування й переконання надають специфічне реагування на окремі емоційні переживання (здатність утримувати погані емоції, уникати гніву, образ тощо);

- торкання до духовно-емоційної сторони релігійності через її специфічні прояви такі, як благоговіння, вшанування тощо.

Потужний освітній потенціал щодо пошуку сенсів мають запропоновані нестандартні ситуації, екстремальний характер яких (як екзистенціально-пограничних) сприяє актуалізації всієї ієрархії мотивів і стосунків учня .

На останніх стадіях уроку перед учнями пропонується ставити завдання переосмислення власних уявлень в світлі вивченого матеріалу.

При роботі над методичним і дидактичним наповненням орієнтовних планів-конспектів враховувалося п'ять основних аксіологічних принципів, які повністю відповідають Концептуальним засадам викладання курсів духовно-морального спрямування:

- врахування природи дитини шкільного віку, її вікових та індивідуальних – національних і релігійних – особливостей визначив **принцип природовідповідності**;
- органічний зв'язок особистості дитини з історією свого народу, традиціями, з народними ремеслами, промислами, її взаємозв'язок через привласнений культурний, історичний та соціальний досвід з попередніми поколіннями враховано завдяки **принципу культуровідповідності**;
- формування розуміння про світ, у якому джерелом і причиною всього виступає Бог визначає **теоцентричний принцип**;
- знання про взаємодію людини і Бога, про Боголюдину Ісуса Христа як взірця досконалої людини впроваджується через **теогуманістичний принцип**;
- проявлення гуманістичного принципу орієнтації навчального, художньо-естетичного та прикладного матеріалу на дитину забезпечує **принцип дитиноцентризму**.

Наданий методичний матеріал містить в собі надбання богословських християнських наук (християнська антропологія, моральне богослов'я, біблійна історія, бібліїстика, християнське мистецтво, українська християнська культура тощо), що вивчають людину, історію розвитку стосунків людини з Богом, тлумачення біблійних текстів, основи християнської етики і християнської культури, а також суспільних наук. **Зміст поурочного методично-дидактичного наповнення, як і в інших класах складають три напрями:**

1. **Вивчення Біблії і розгляд прикладів із біблійної історії** в аспектах етики вчинків, вирішень життєвих ситуацій та розвитку особистості віруючого, його ставлень до Бога і Божих настанов.

2. *Вивчення основних засад християнської етики*, які відображені в багатовіковій історії українського народу, його укладі життя, вирішенні ним основних життєвих ситуацій та на прикладах життя відомих подвижників благочестя і святих нашого краю.

3. *Превентивне виховання на засадах християнської моралі*, яке полягає у творчому вирішенні життєвих ситуацій, з якими діти і молодь зустрічаються в сучасному світі. Цей напрямок реалізується в ігрових ситуаціях, дискусіях, диспутах, екскурсіях та інших формах урочної та позаурочної діяльності.

Відповідно до програми курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» для 6-го класу розроблені матеріали поділяються на *три тематичні блоки*. Метою **першого блоку “Бог та людина”** є введення школяра у світ Біблії, в якому на основі вивчення та осмислення вчинків людей, описаних у Старому та Новому Заповітах, особлива увага приділяється формуванню основних морально-етичних цінностей особистості. Метою **другого тематичного блоку “Віра та людина”** є ознайомлення учнів з видатними постатями в історії українського народу, чия діяльність справила визначний вплив на формування, становлення і розвиток української державності; духовними святинями, які відіграли вирішальну роль у розвитку культури та духовності українського народу; Заповідями Божими як основою морального життя людства та християнським вченням про людину. **Третій тематичний блок “Християнська культура та людина”** ознайомлює учня з тією традиційною духовною та етнографічною культурою, що займає у житті українського народу храм, християнські традиції та свята, таїнства та обряди, християнські корені культурних надбань українського народу, норми поведінки в суспільстві у світлі християнської моралі.

Прийоми роботи, орієнтовані на опрацювання Біблійного текстового матеріалу: «Робота з ключовим віршем» (принцип фокусування на ідеї уроку, відтвореній в біблійному вірші), вправа «Біблійна абетка» (на знання сталих висловів і фразеологізмів, їх розуміння); вправа «Хвилина уважних» (знання Біблійних текстів); вправа «Пророча мудрість» (актуалізація біблійного матеріалу, рефлексія, інтерпретація, «Передбачення за ключовими словами»); вправа «Впізнай мене» (за описом визначається біблійний персонаж); інтерактивна вправа «Репортер» (щодо актуальності притч і оповідей у сучасних реаліях); вправи

«Асоціативний кущ (квітка)» (на подане Біблійне слово, опис явища чи дефініцію подати свою реакцію, відтворену в слові, малюнку-символі).

Прийоми роботи, орієнтовані на активізацію пошукової та аналітичної (у тому числі і самоаналітику) діяльності учня: вправи «Перевір себе», «Вчимося аналізувати» (подію, героя, вчинок, слова), «Робота з повчальною літературою» (епіграфи, цитати, вислови видатних людей щодо проблематики уроку – активізація соціо-психічної функції дитини з розуміння, наслідування або навпаки неприйняття чужого досвіду, досвіду представників попередніх поколінь), «Працюємо з текстом» (групова або індивідуальна робота з текстом для визначення основної думки, сюжетної лінії, цінної інформації для подальшого переказу, створенню кола питань); «Віднови текст» (відтворення тексту, його змісту, основних сюжетних епізодів; «Аналіз біблійної історії», «Ланцюжок» («головні слова» позначаються кольоровим маркером, залишаються ланцюжками ключових слів на дошці – це допоміжний прийом для відтворення інформації).

Вправи, націлені на усвідомлення учня себе в ситуації уроку і матеріалу для опрацювання, співвідношення себе з описаною чи представленою інформацією на уроці, самозаглиблення, актуалізація «я», відтворення себе у світі: створення міні-творів «Для чого людині (мені, моїм друзям...» (конкретизація і актуальність для повсякденного життя опрацьованого матеріалу); вправа «Очікування» (прогнозування розвитку уроку та усвідомлення себе в ньому); вправа «Скринька» (стимулювання вміння синтезувати інформацію); вправи «Рефлексія» (відповідь на особистісно-орієнтовані запитання), «Поміркуємо разом» (обговорення проблемного запитання епізоду уроку, проблемної ситуації, гострої проблеми, яка існує в дитячому колективі), «Коло обговорення» (думка щодо проблеми висловлюється по колу, зв'язуючи елементом служить фраза «я згоден (не згоден), тому що вважаю...»); «Дебати юних філософів» (обмін думками, контр-думками, відпрацьовується навичка ведення дискусії, діалогу); «Чиста дошка» (від означених проблем до їх вирішення, усунення проблеми, виконання завдання), «Кольорові вірші» (кольором виділяються певні слова, словосполучення, які визначають основну думку твору), вправа «Емо-схема» (варто використовувати при роботі учнів з текстом, наповненим словами й термінами, що мають яскраво виражене негативне чи, навпаки, позитивне емоційне забарвлення)

Позитивні терміни й поняття	Нейтральні терміни й поняття	Негативні терміни й поняття

Вправи на активізацію творчого потенціалу учнів, розвиток фантазії, встановлення зв'язку «причина – наслідки» та асоціативних зв'язків. Ігрові вправи відповідно до віку дітей – рухової активності

Вправа «Шпаргалки» (пропонується передати зміст прочитаного вірша за допомогою малюнків, умовних позначень або схем). Дидактична гра: «Звільни кошик», дидактична гра «Квітка - семиквітка» (визначення певної позитивної якості – на швидкість, спритність), гра «Життєві цінності» (візуалізація категорій, понять, які опрацьовуються на уроці)

Вправи з фото - та відеоматеріалом мають на меті формування навичок прогнозування, аналізу наочної ситуації і обговорення з позиції досвіду, отриманої навчальної інформації, певної позиції, яку учень зайняв під час уроку.

Автори пропонують велику кількість практичних завдань майже на кожному уроці. Це відбувається цілком свідомо не з метою перевантаження учнів на уроці, а з метою надання вчителю можливості вибору практичних вправ відповідно до потреб та можливостей конкретного класу.

Важливим фактором, що впливає на ефективність навчання за орієнтовними планами-конспектами уроків, вважаємо активізацію інтересу учнів до вивчення християнської спадщини через наповнення уроку живим змістом, що відповідає учнівським життєвим питанням і потребам, бо власні переживання учня - це точка відліку, до якої додається новий досвід.

Рогова О.Г.
Скакун Н.М.